

IRODALMI SZEMLE.

Oláh Miklós Hungariája, mint művelődéstörténelmi kútfő.

Irta *Balogh Margit*. Budapest, Hornyánszky Viktor.

Egy fiatal tanárnő doctori értekezésében kapjuk *Oláh Miklós Hungariájának* művelődéstörténelmi adatait. Oláh Miklós nagyszzebeni származásánál fogva észrevehetőleg bővebben és tájékozottabban is ír az erdélyi viszonyokról. Hasonló részletességgel még a Dunántúlt tárgyalja, a hol élete java részét, mint udvari apród, majd pécsi püspöki titkár (*Szakmáry* György mellett) és esztergomi kanonok tölté. Művét inkább a külföldiek tájékoztatására, távol hazájától *Brüsszelben* 1536—7. írván, *Bonfin* és *Ransano* munkáin kívül leginkább emlékeztére és saját tapasztalatára vala utalva; de a magyarok őstörténelmi íróiból is többet ismert. *Oláh* földrajzi leírásai rövidke s a mai értelemben vett topographiai szabatossgot nélkülözik; de azért kiváló érdekekkel bírhatnak reánk, mert a XVI. század első negyedének közviszonyaira, kereskedelmi, ipari életére is kiterjednek. A vármegyéket is mellékesen említi meg s csupán 54-et sorol fel, „mert nem talált senkit, a ki az összes megyéket egybefoglalta volna”; holott *Ransano* szerint Mátyás korában 73 megyéje lett volna Magyarországnak. Leghelyesebben rajzolja Erdély fekvését, melyet utazásai közben már mint váradi diák jól megismerhetett. „Erdélyt minden felől magas hegyek veszik körül, főképen azon a részen, a hol Havasalfölddel határos” (Cap. XIV. 25). Három nehezen járható útja van, ú. m. a *Meszeskapu*, a *Körösvölgy* és a *Vaskapu*, mely azonban nem a Maros mellől vezet be, mint *Balogh Margit* magyarázza, hanem a *Temes* mellékéről. A lakosság városokban, várakban, falvakban lakott. A két előbbi egymás mellett is létezhetett. A városok között például Kolozsvár, németül Clausenburgnak nevezik s azt mondják, hajdan *Zengova* állt helyén. Fekvése szép és igen gazdag város (Cap. XIV. 27; *Ransano* II. 153). *Medgyest* megerősítette a természet és emberi művészet. A szászok földjének külön leírást szentel *Oláh* s itt Nagyszzebennel (szülővárosával)

foglalkozott legrészletesebben. „Nagy és hatalmas város, van vízvezetőke, sok szép épülete, malma, nagy kereskedése stb.

A várak között pld. *Fogaras* igen erős vár a havasok aljában. A vár környéke herezség s a vár urának alá vannak rendelve a bojárok. *Törösvár* (Therts) igen erős vár *Brassó* mellett, Erdély kapuja (Cap. XIV. 27). *Sebesvár*, *Gyalu*, *Almás* várak. *Hunyad*, igen erős vár, *Déva* (Demia) és *Váralja* várak még ott. *Szörény* vár alá tartozott *Orsova*, *Peth* és *Miháld* vára. Szendrő körül a Duna északi partjának várai: *Kői*, *Keve* (Keoyui) *Dombó*, *Harám*, *Buthezin*, *Szent-László* és *Peth*; de tizenhat éve reánk e vidék elveszett, t. i. a töröké. *Temesvár* erős vára ellenáll a töröknek, ha *Szendrőnél* átkel a Dumán. Szerbiából felsorolja a Mátyás által meghódított, de azóta elveszett magyar várakat: Taurinus (Zimony és nem Belgrád, mint szerző hiszi) 1521-től a töröké; Szabács, Ujvár, Barka, Mihalocz, Arki, Dobor, Dobocicz, Slobocino, Szendrő. A várkastélyok (castellum) közé tartozott: *Lugos*. Az oppidiumokból többet vár erősített, mint *Visegrád*, *Tata*, *Diósgyőr*, *Eger*, *Nagy-Szőllős*, *Bánffy-Hunyad*, *Nándorfehérvár*; *Oppidum* volt a mai Kolozsmegyében: *Gyalu*, *Bonczhida*, *Kolozs*, *Köbölkút*, *P.-Szt.-Mihály*, *Magyar-N.-Zombor*; Hunyadmegyében *Bakaj*, *Rápolc*; Kis-Küküllőben *Teremi*; Szolnok-Dobokában *Nagy-Iklód*, *Alparét*, *Keresztúr*, *Somkerék*, *Keeskés*, *Vásárhely*, *Szék*, *Dés*, *Szamos-Ujvár*, *Némethi*; Torda-Aranyosban *Gerend*, *Torda*, *Toroczko*, *Maros-Ludas*, *Lupsa*, *Décse*, *Gyéres-Szt.-Király*, *Potsága*. Ismeri a hármast Köröst. A *Sebes-Körös* például „Erdélyben Hunyad mezőváros és Sebes vára felett ered, Sebesnek azt hiszem, rohanó folyása miatt nevezik“. „A Szamos (t. i. *Kis*) a *Kalata* havasok tövében ered“ (Cap. XIV. 26 l.). A Szamos forrása és az *oláh* havasok közt vannak *Gyalu*, *Iklód*, *Némethi*, *Alparéth*, *Keresztur*. Az oláh havasok alatt inkább a *Réz* és *Meszes* kapcsolatát érthette s nem az általa különben is *Belényesi hegyeknek* nevezett *Bihart*, mint Balogh M. ezt feltételezi. Részletesen ír a *kenyérmezei* csatáról; jellemzi az Erdélyben lakozó négy nemzetet: „a szászok legkevésbé alkalmasok a hadviselésre, azt mondják Nagy *Károly* telepítette volna“ őket. A székelyeket hun ivadékoknak tartotta s *Atilla* munkájában leírja a Csaba mondát is. A legkisebbnek is megvan az a szabadsága, a mi a legnagyobbak; idegen nemzetiséggel nem keverednek; nem használnak papirost, tintát vagy más nyelvek betűit, hanem bizonyos *jeleket* vésnek kis *fapálczikákra*. Szomszédok és barátok ezeket használják levelezésben, üzenetekben. Az oláhok, a hagyomány szerint, a római gyarmatosok utódai. Ime tehát az oláh-folytonossági elmélet már a XV. században kísért s ezt részben Bonfinik hízelgésének tulajdoníthatjuk.

Nagy részletességgel ismerteti *Oláh* Mátyás palotáját, a vise-grádi királyi várakot s a fiatal szerző mind ezen adatokat gondosan